
ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	6
РОЗДІЛ 1	
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА	
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ РИНКОВИХ	
СТРАТЕГІЙ У ХАРЧОВІЙ ПРОМИСЛОВОСТІ	10
1.1. Онтологія ринкових стратегій у харчовій промисловості в трансформаційних умовах	10
1.2. Концептуальні підходи до вибору ринкових стратегій у харчовій промисловості	28
1.3. Методологічна основа формування ринкових стратегій у харчовій промисловості	57
РОЗДІЛ 2	
АНАЛІТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ	
ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ТА ПРЕДМЕТНА	
СПРЯМОВАНІСТЬ СТРАТЕГІЧНОГО ПРОЦЕСУ	72
2.1. Характеристика макроекономічних показників харчової промисловості	72
2.2. Структурований аналіз стратегічного процесу у макроекономічному середовищі	93
2.3. Предметна спрямованість стратегічного процесу у харчовій промисловості	105
РОЗДІЛ 3	
ФОРМУВАННЯ СТАТЕГІЧНИХ ПРІОРИТЕТІВ	
ТА ОРІЄНТИРІВ У ХАРЧОВІЙ ПРОМИСЛОВОСТІ	121
3.1. Концептуальні підходи до формування стратегічних пріоритетів у харчовій промисловості	121
3.2. Детермінанти стратегічних орієнтирів суб'єктів харчової промисловості у ринковому середовищі	142

- 3.3. Моделювання стратегічних цілей розвитку суб'єктів
харчової промисловості у макроекономічному середовищі 154

РОЗДІЛ 4

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ПРОЦЕСУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ РИНКОВИХ СТРАТЕГІЙ

У ХАРЧОВІЙ ПРОМИСЛОВОСТІ 168

- 4.1. Забезпечення конкурентоспроможності при реалізації
ринкових стратегій у харчовій промисловості 168
- 4.2. Методичні підходи до діагностики функціонування
галузевого середовища 192
- 4.3. Конфігурація управлінських технологій відтворення
оптимальної ринкової стратегії у харчовій промисловості 203

РОЗДІЛ 5

КОНЦЕПТУАЛЬНА ПІДТРИМКА ПРОЦЕСУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ФОРМУВАННЯ

КОНКУРЕНТНО-ОРІЄНТОВНОЇ РИНКОВОЇ СТРАТЕГІЇ У ХАРЧОВІЙ ПРОМИСЛОВОСТІ 220

- 5.1. Методологія забезпечення та формування
конкурентно-орієнтовної ринкової стратегії
у харчовій промисловості 220
- 5.2. Механізм державного регулювання
розвитку промисловості 252
- 5.3. Впровадження платформи форсайт у забезпеченні
та реалізації ринкових стратегій у харчовій промисловості 262
- 5.4. Система стратегічного контролінгу у забезпеченні
та реалізації ринкових стратегій у харчовій промисловості 281

РОЗДІЛ 6

СЕГМЕНТНА ЕФЕКТИВНІСТЬ

У ХАРЧОВІЙ ПРОМИСЛОВОСТІ 297

- 6.1. Зовнішньоторговельні відносини України з ЄС 297

6.2. Взаємозв'язок конкурентоспроможності суб'єкта господарювання та його ефективності функціонування	303
6.3. Екологічно-економічна ефективність переробки вторинної сировини харчової промисловості	311
ВИСНОВКИ	321
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	328
ДОДАТКИ	369

ПЕРЕДМОВА

Формування зрілих ринкових відносин у національному макроекономічному середовищі зумовило необхідність дослідження процесу забезпечення формування та реалізації ринкових стратегій у харчовій промисловості, які орієнтуються на розвиток економічного потенціалу та конкурентоспроможності, і адаптованих до постійних змін під впливом факторів глобалізації. У сучасних умовах зростаючої міжнародної конкуренції, ринкова стратегія суб'єктів харчової промисловості на галузевому ринку тісно пов'язана з питаннями сталого задоволення потреб споживачів та їх здатності функціонувати й розвиватися у режимі розширеного відтворення, у звичайних і екстремальних умовах.

Відсутність ясності в розумінні соціально-економічних процесів, які відбуваються у господарській системі харчової промисловості, нерозуміння основних аспектів функціонування й розвитку галузевого ринку, внутрішньогалузевої конкуренції, спричиняє виникненню негативних тенденцій на ринку продовольчої продукції. У зв'язку з цим, актуальним напрямом є дослідження процесу забезпечення формування та реалізації ринкових стратегій у харчовій промисловості, який враховує специфічні особливості функціонування галузевих суб'єктів господарювання в ринковому середовищі та здатність їх вирішувати питання розширення ринків збуту продукції (робіт, послуг), поліпшення внутрішньогалузевого конкурентного середовища на споживчому ринку та врахування стратегічних орієнтирів стейкхолдерів. У контексті розробки ринкової стратегії акцент необхідно фокусувати на максимальному використанні потенціалу провідних закладів вищої освіти, науково-дослідних установ, науково-конструкторських та виробничих технопарків, які мають спеціалізовані компетенції. При формуванні ринкової стратегії необхідно враховувати той факт, що без створення архітектури й запуску сучасної інноваційно-інвестиційної системи, орієнтованої насамперед на

задоволення попиту суб'єктів національної господарської системи у нових технологіях, техніці та механізмах фінансування, досягти стратегічних пріоритетів буде достатньо складно. З урахуванням зазначених аспектів, дослідження теоретико-методологічних питань забезпечення та реалізація ринкових стратегій у харчовій промисловості в умовах посиленних інтеграційних процесів є актуальним завданням.

Значний внесок у становлення і розвиток основ теорії та методології стратегічного управління внесли зарубіжні й українські вчені: І. Ансофф, П. Друкер, Б. Карлофф, К. Бауман, Г.Б. Клейнер, Д. Клиланд, У. Кінг, Дж. Куїнн, Г. Мінцберг, М. Портер, А. Стрікленд, А. Томпсон, Г. Хамел, К. Хофер, А. Чендлер, Г. Григор'єв, А. Амоша, З. Варналій, І. Бланк, О. Гальцова, В. Геєць, О. Кузьмін, А. Мазаракі, Ю. Мельник, Ю. Морщавка, О. Побережець, Ю. Сафонов, К. Шапошніков, С. Шумилин, А. Швецов та ін.

Проблеми ефективного розвитку харчової промисловості та її суб'єктів господарювання досліджувалися у наукових працях: Ф. Заїнчковського, П. Борщевського, О. Бутник-Сіверського, Н. Гришиної, Л. Дейнеко, В. Ємцева, В. Маргасової, І. Маркіної, Є. Масленнікова, Л. Страшинської та ін.

Незважаючи на велику кількість досліджень, які присвячені питанням формування та реалізації ринкових стратегій, практично відсутні розробки щодо методологічних та практичних засад процесу забезпечення та реалізації ринкових стратегій у харчовій промисловості в умовах посиленних інтеграційних процесів. Наукове дослідження спрямоване на розв'язання науково-прикладної проблеми, яка полягає у відсутності системного підходу у забезпеченні та реалізації ринкових стратегій у харчовій промисловості в трансформаційних умовах, що обумовило вибір теми дисертації, її мету, завдання, об'єкт, предмет, методи, структуру та основні напрями дослідження.

Монографія є складовою науково-дослідної роботи Причорноморського науково-дослідного інституту економіки та інновацій «Інноваційне управління соціально-економічними системами: держава, кластер, регіон; (номер державної реєстрації 0116U002332,

2016–2020 рр.), – запропоновано методологію забезпечення та формування конкурентно-орієнтовної ринкової стратегії у харчовій промисловості; відповідно до плану наукових досліджень кафедри макроекономіки і державного управління Державного вищого навчального закладу «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» «Модернізація державного антикризового управління національною економікою» (номер державної реєстрації 0116U001426, 2016–2020 рр.), – запропоновано концептуальну модель застосування платформи форсайт у забезпеченні та реалізації ринкових стратегій у харчовій промисловості; «Антикризове управління публічним сектором в умовах макроекономічної нестабільності та загроз державності України» (номер державної реєстрації 0117U001196, 2016–2019 рр.), – сформовані концептуальні засади формування стратегічних пріоритетів у харчовій промисловості в контексті реформування національної економіки; та відповідно до плану наукових досліджень Міністерства освіти і науки України у процесі виконання держбюджетної теми «Макроекономічне моделювання системної динаміки планування та управління системою вищої освіти: філософія і методологія» (номер державної реєстрації теми 0117U002531, 2017–2019 р.), – запропоновано концептуальна основа пріоритетного розширеного відтворення людського капіталу у харчовій промисловості; «Innovation Laboratories: using an open innovation learning platform & action research in enterprise education in order to enhance the engagement & innovative capabilities of Universities in Post-Socialist Societies» 530429-1-2015-1-UK. Universiti of Bradford School of Management (United Kingdom) (2015–2019) – запропоновано сегмент навчальної платформи для економічних інновацій національної економіки; відповідно до наукової теми Maastricht University Assessing Macro-Economic, Policy and Political risks, in Emerging Markets (2015–2016 роки) – запропоновано концептуальну систему оцінки ризиків макросередовища; відповідно до плану досліджень University of Bergen (Norway) System Dynamics Modelling Process (GEO-SD304 01.09.2017–25.12.2019) – запропоновано оцінювання детермінант розвитку як інструменту макростабільності.

Метою монографії є розробка та обґрунтування теоретико-методологічних положень та практичних рекомендацій щодо забезпечення та реалізація ринкових стратегій у харчовій промисловості в умовах посиленних інтеграційних процесів.

Хочеться вірити, що запропонована монографія стане ще одним кроком у науковому вирішенні питань забезпечення та реалізація ринкових стратегій у харчовій промисловості, а також вирішенню проблем ефективності формування інноваційно-інвестиційної системи в умовах європейського розвитку національної економіки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ РИНКОВИХ СТРАТЕГІЙ У ХАРЧОВІЙ ПРОМИСЛОВОСТІ

1.1. Онтологія ринкових стратегій у харчовій промисловості в трансформаційних умовах

Розвиток ринкових відносин у національному макроекономічному середовищі потребує адекватних кардинальних змін у характері управління господарським комплексом країни та його сегментною складовою. У постійних трансформаційних умовах, кожному суб'єкту господарювання, особливо важливо діагностувати й обґрунтовано оцінити сучасну ринкову ситуацію, з метою застосування ефективних засобів функціонування у макроекономічному середовищі, які з одного боку, враховували ринкову ситуацію, а з іншого – найбільш повно використовували можливості господарської діяльності суб'єктів харчової промисловості.

Харчова промисловість країни є однією з найважливіших галузей національного макроекономічного середовища. Розвиток харчової промисловості та її сегментної складової набуває пріоритетного характеру, тому що забезпечує вирішення соціально-значущого питання – забезпечення продовольчої безпеки у національному середовищі. Суб'єкти харчової промисловості постійно знаходяться у пошуку та виділенні новаторських інструментів внутрішньогалузевого управління й забезпечення конкурентних переваг на галузевому ринку.

Формування зрілих ринкових відносин у національному макроекономічному середовищі зумовило необхідність дослідження процесу забезпечення формування та реалізації ринкових стратегій у харчовій промисловості, які орієнтуються на розвиток еконо-

мічного потенціалу та конкурентоспроможності, і адаптованих до постійних змін під впливом факторів глобалізації.

Значна кількість науковців під «глобалізацією» розуміє процес діалектичної взаємодії національних і глобальних суспільних процесів, за якого відбувається поступове обмеження національних особливостей суспільних відносин (і відповідних якостей людини) та їх поступове підпорядкування системі глобальних відносин, а також законів і закономірностей такої взаємодії, цілісність якої забезпечується відповідними національними структурами [53].

Тому, глобалізація та посилені інтеграційні процеси у макроекономічному середовищі значно впливають на процес забезпечення формування та реалізації ринкових стратегій у харчовій промисловості.

У сучасних умовах зростаючої міжнародної конкуренції, ринкова стратегія суб'єктів харчової промисловості на галузевому ринку тісно пов'язана з питаннями сталого задоволення потреб споживачів та їх здатності функціонувати й розвиватися у режимі розширеного відтворення, у звичайних і екстремальних умовах, під впливом факторів глобалізації.

Відсутність ясності в розумінні соціально-економічних процесів, які відбуваються у господарській системі харчової промисловості, нерозуміння основних аспектів функціонування й розвитку галузевого ринку, внутрішньогалузевої конкуренції, спричиняє виникненню негативних тенденцій на ринку продовольчої продукції.

У зв'язку з цим, актуальним напрямом є дослідження процесу забезпечення формування та реалізації ринкових стратегій у харчовій промисловості, який враховує специфічні особливості функціонування галузевих суб'єктів господарювання в ринковому середовищі та здатність їх вирішувати питання розширення ринків збуту продукції (робіт, послуг), поліпшення внутрішньогалузевого конкурентного середовища на споживчому ринку та врахування стратегічних орієнтирів стейкхолдерів.

Ринкова стратегія представляє собою модель дії суб'єкта харчової промисловості на галузевому ринку, яка сприяє оптимальному досягненню запланованих результатів господарської діяльності за

умови ефективного використання ресурсного потенціалу та впливу факторів ендогенного та екзогенного характеру.

Зазначимо, що ринкова стратегія у харчовій промисловості фокусується на формуванні стратегічних цілей, їх досягненні та вирішенні завдань суб'єктів господарювання за окремою сегментною позицією результатів операційної, інвестиційної, фінансової та інноваційної діяльності в межах відповідного ринкового середовища. Стратегія формується з метою господарської діяльності суб'єктів харчової промисловості у повній відповідності з ринковою кон'юнктурою та їх можливостями.

Одним із ключових компонентів стратегічного управління у макроекономічному середовищі є стратегія. Зазначимо, що термін «стратегія» взяте з військового лексикону, основною ознакою якого є планування та проведення відповідних військових дій із застосуванням всіх доступних засобів. Термін «стратегія» в управлінському аспекті увійшов в середині двадцятого століття, коли проблема реакції на несподівані зміни у зовнішньому макроекономічному середовищі набули великого значення.

Значний період стратегію визначали як відповідний процес управління ресурсами, але коли ефективність конкуренції постає все більш очевидною, суб'єкти господарювання прагнули зміцнювати свої конкурентоспроможні позиції, що у свою чергу виокремлює у стратегії напрям довгострокових конкурентних переваг.

Стратегія – це цілеспрямовані принципові орієнтири та дії у господарській діяльності суб'єктів харчової промисловості з метою отримання запланованих результатів від операційної, інвестиційної, фінансової та інноваційної діяльності.

Будь-яка стратегія виокремлює узагальнену модель дій, які направлені на вирішення завдань мети через розподіл, координацію та ефективне використання ресурсного забезпечення, систему правил і методів реалізації стратегічної концепції розвитку об'єкта національної економіки [59].

На наш погляд, стратегія є методичним інструментом досягнення мети та вирішення пріоритетних завдань господарюючого суб'єкта,